

SZERKESZTŐI ELŐSZÓ

„*Omnis ars naturæ imitatio est.*” Minden *ars* a természet utánzása. Seneca így foglalta össze az ember művészi tevékenységének lényegét, s mondhatjuk, az emberhez méltó cselekvés mibenlétét. A platonikus hagyománnyal egybehangzóan ennek az elvnek a következetes megvalósításában látta az emberi életben, az ember világában a harmónia megteremtésének lehetőségét az igazságosság, a szépség, a rend és végső fokon a szabadság értelmében. Az *ars* mint tudatos és megalapozott létrehozás – ez az emberi létformához illő cselekvés alapja, amely által az ember a maga világát felépíti annak mintájára, ahogy „*egy isteni teremtésaktus révén (meghatározott isteni ideák szerint) a világegyetem létrejön*”.¹ Minden *ars* a természet működési módjának imitációja. Mindaz a harmónia, mérték, rend és szépség, ami a kozmoszban jelen van, az isteni művészet tökéletességére utal, a kozmosz ragyogása valójában a kozmoszon-túli fénye, ahonnan az ember származik. Ezért ismerhetjük fel a minket körülvevő világban és mindenekelőtt önmagunkban a mindenség, a lét eredetét, a kezdet múlhatatlan ragyogását. Az embernek a harmónia megvalósításához az őt megillető rendet és mértéket keresnie kell, és ez tulajdonképpen önmagának, lehetőségeinek, saját természetének megismerését és megvalósítását is jelenti. Ismerni a kozmoszban megnyilatkozó isteni rendet és az emberi világban való harmónia megteremtéséhez és megőrzéséhez ezzel a renddel összhangban cselekedni, ez az emberhez méltó élet alapja; s alapja annak, hogy az ember önmagát és környezetét a szó valódi értelmében művelje, vagyis fényel áthassa. Ilyen értelemben, vagyis az univerzális renddel összhangban mindaz, amit az ember tesz és létrehoz műalkotás, és „*eszköz a végső célhoz, az üdvösséghez, amely Istennek látásával egyenlő, akinek esszenciája a minden dologban rejlő szépség oka*”.²

Ars Naturæ, ezzel a címmel indítunk útjára egy ökológiai, társadalmi, kulturális folyóiratot. E latin szókapcsolat, Seneca fentebb idézett mondatából kiragadva, azt jelenti, a „Természet Művészete”, amellyel a fentiekkel összefüggésben a természet működési módjára szeretnénk utalni. „*Természeten*” pedig – egyszersmind felelevenítve a szó antik és középkori jelentését – sokkal inkább az élőlények, a dolgok, a világ lényegét és esszenciáját értjük, semmint az érzékszerveinkkel érzékelhető „valóságot”. Meister Eckhart mondja: „*minden tükörre vetülő arc, akarva-akaratlanul megjelenik a tükörben, de természete nem jelenik meg a látható tükörképben: csupán a száj, az orr, a szervek, csak az arcvonalok láthatók [...]. A külső megjelenésem nem azonos természetemmel, azok csak a természet akcidenái...*”³

*

A következőkben szeretnénk néhány szempontot adni, bemutatni azokat az alapvető elveket, amelyeket a szerkesztés során szem előtt tartottunk, hogy megvilágítsuk a folyóirat szerkezetét, segítsük a benne való eligazodást és a sokrétű, mély megértést. Olyan folyóirat létrehozását tűztük ki célul, amely a jelenkori emberi világ ökológiai, társadalmi és nem utolsó sorban – sőt ezeket átható és meghatározó – kulturális aspektusaival foglalkozik. A kijelölt témákat alapvetően kétféle irányból közelítjük meg: célunk egyrészt feltárni a mai helyzetet, másrészt azokkal a lehetőségekkel foglalkozni, amelyek az emberi létformából adódóan az ember számára (hangsúlyozzuk: lehetőségként) adóttak és a felsorolt területeken (is) alkalmazhatók és megvalósíthatók *lennének*. Alapvető követelmény számunkra, hogy bármely téma, kérdés megközelítése, feltárása és lehetséges megoldása transzcendens és valóban szellemi perspektívákat nyújtson. Ezzel összefüggésben mindazokat szeretnénk megszólítani, akiket egy benső igényből fakadóan foglalkoztatnak az emberi lét alapkérdései, akik nem passzívan tekintenek a világba, hanem a jelenségek mögé nézve önmaguk és a világ valódi természetét meg akarják érteni, akiknek sajátjuk egy attitűd, amit az élet és a halál kontextusában megjelenő állandó kutatás jellemez. Szeretnénk hinni abban, hogy ez minden, a szellemmel összefüggésben lévő, kultúrateremtő hivatás gyakorlójára igaz megállapítás. Folyóiratunkat szeretettel ajánljuk, hiszen elsősorban nekik készítettük, az oktatással, neveléssel foglalkozó vagy a civil szférában dolgozó szakembereknek, továbbá az ökológia, környezetvédelem iránt érdeklődőknek, s mindenkinek, aki gondolkodni képes és akar saját életének körülményeit és lényegét illetően, hiszen azokkal a témákkal foglalkozunk, amelyekben minden ember közvetlenül és mélyen érintett, amelyek az életvezetéssel a legszorosabb összefüggésben állnak.

Szemléletünk szerint igazi kultúra és civilizáció mindig bizonyos ideák megtalálásával és fenntartásával valósulhat meg. Ideákon nem gondolati absztrakciókat, hanem a világot kormányzó Princípiumokat, a „szellem adományait” értjük. Egy civilizációban az emberek – mind individuálisan, mind közösségileg – ezeket az ideákat teremtik újjá saját alkatuknak, a térbeli és időbeli korlátoknak megfelelően. Ehhez hozzátartozik, hogy az ember önmagára elsősorban ne pusztán földi lényként tekintsen, hanem önmagát (nemcsak teoretikusan, hanem önátélésében is) a Léten túliból eredeztesse, s ennél fogva valóban azzá lehessen, aminek a Földön lenni rendeltetett, az Eget és Földet összekötő híddá, centrummá, akin keresztül „*a Szellem fénye beragyogja a földi világot és teremtményeit*”.⁴ Ez lehet az alapja annak, hogy legmagasabb lehetőségeit kibontakoztathassa, ahogy annak is, hogy környezetét, a természetet, a civilizációt megőrizze, oltalmazza. Természetesen mindemellett létfontosságú kérdés a ma élő ember számára: mi a helyzet egy olyan civilizációval, amely a

szóban forgó alapelveket, minden jel szerint, rég elfelejtette? Mit lehet tenni, és milyen irányba érdemes elmozdulni annak, aki az előbbieket értelmében emberhez méltó életet akar élni, nem csupán külső, környezeti, hanem elsősorban benső vonatkozásokban?

Ember és környezetének kapcsolatát középpontba helyezve kiadványunkat igyekeztünk úgy összeállítani, hogy írásaival az említett probléma feltárásához az emberi lét alapkérdéseivel összefüggésben megfontolásra érdemes és követendő alapelveket nyújtson. Ebben az elsősorban ökológiai vonatkozásokkal foglalkozó tematikus számban többek között arra keressük a választ, hogy az ökológia, a természetvédelem kapcsán mely kérdéseket lenne érdemes nemcsak az ökológusoknak, környezetvédőknek, hanem minden embernek önmagában maradéktalanul tisztáznia, illetve újra és újra intenzíven átgondolnia. Úgy látjuk ugyanis, hogy ezek benső tisztázása nélkül valójában nincs értelme magunkat fához kötni, vagy transzparenssekkal ide-oda vonulni, ahogy annak sem, hogy a világon mindenki egyszerre, egy órára lekapcsolja a villanyt. A környezettel, vagy a civilizációval kapcsolatos problémákat illetően lényegi okokra rámutató írásokat válogattunk össze, amelyek a témát alaposan körüljárva bölcséleti, történeti és létszemléleti aspektusokból tárják fel a mai ember életét meghatározó indítékokat és kilátásokat.

A környezeti válsággal kapcsolatban évtizedek óta hallani, hogy ha azonnal nem teszünk valamit, visszafordíthatatlan folyamatokat indítunk el. Meggyőződésünk, hogy az első ilyen felhívást megelőzően már régen túlléptük azokat a határokat, amelyeknél még megállítható lett volna az ember által okozott ökológiai pusztítás. Folyóiratunk szerzői világosan bemutatják, hogy a probléma összetett és nem az objektumok világa felől érdemes okokat, magyarázatokat és megoldásokat keresnünk. A pusztulás, a hanyatlás, nem *elsősorban és csak* a bioszférát érinti, válságban az emberi világ van, s a legalapvetőbb szükséges előfeltétel bármilyen pozitív eredmény megteremtéséhez *az ember szellemi, benső megújulása* lenne. Nyilvánvaló, hogy azok a folyamatok, amelyek eredménye nyolcszáz tonna veszélyes hulladék „eltüntetése” a természetben, nem a veszélyes hulladékot gyártó üzemekben indulnak el, hanem egy más síkon és sokkal mélyebben, *az emberben*, szoros összefüggésben azzal, hogy sem egyénileg, sem közösségileg nem eredeti funkciójának betöltésén fáradozik.⁵ Ehhez kapcsolódóan fontos megjegyezni, hogy amennyiben a szerzők kritikusak a mai emberrel és civilizációval szemben, s egy hanyatlást állapítanak meg, azt, az említettekén túl, a mai ember önátélésével, létszemléletével (vagy éppen annak hiányával) és – nem materiális vonatkozásokban – életminőségével, illetve a számos tradíció részét képező „*négy korszak doktrínájával*”⁶ összefüggésben teszik. A tendencia ugyanis, hogy pillanatnyi előnyökért elpusztítsuk a Földet, egy bizonyos kifeléfordultságból, a szellemi távlatok elvesztéséből fakadóan képes manapság érvényre jutni, amely egy civilizációban, ahol valóban integráns

szemlélet uralkodik, nem történhetne meg. A folyóirat szerzői közül többen már-már túlzott óvatossággal teszik fel a kérdést: hogyan lehet kezelni egy problémát úgy, hogy nemhogy nincs meg az alapvető rálátásunk a kérdésre, de a problémára igazán még rákérdezni sem tudunk? Hogyan adhatnának megoldást olyan mozgalmak az ökológiai problémákra, amelyeknek ugyanaz a gyökere, mint maguknak az ökológiai problémáknak?

A mai modern nyugati típusú „kultúra”, „civilizáció” és az ökológiai pusztulás egy töről fakad. Nem mehetünk el mellett sem, hogy ez a környezet, ez a világ az, ami a mai ember benső világának, természetének megfelel. A harmónia hiánya az ember társadalommal és környezettel való kapcsolódásában, a mérhetetlen szennyezettség csak leképeződése annak a diszharmonikus, rendezetlen állapotnak és elszennyezettségnek, amely szubtilisabb szinteken, sokkal nagyobb kiterjedésben még hangsúlyosabb. *„A konkrét szemétmennyiség mindig egy kevésbé látható, ám jóval kiterjedtebb mentális és lelki elszennyeződés következménye. Alacsonyabb rendű – viszonyítva – csak magasabb rendűből származhat. Az anyag a szellemből eredt és ered ma is; a lélek szintjein át alászállva válik testté: így, vagy úgy.”*⁷

Az ember eredete és végső célja kozmoszon túli, életfeletti és időfeletti távlatokban értelmezhető, mindazonáltal ahhoz, hogy ezt elérje, kozmikus feladatát be kell töltenie. Ezért lenne létfontosságú az ember számára, hogy ismerje a rendet és mértéket, amely az univerzum egyetemes törvényének megfelelően hozzá tartozik, s amely Létével együtt mindig adott volt számára, és elevenen tapasztalható mind önmaga és a világ átélésében, mind ezen benső tapasztalást alátámasztó és megerősítő, az emberrel együtt kibontakozó metafizikai tradíciókban és vallásokban.⁸ Minden igazi vallás, metafizikájával együtt (sőt abból következően) lényegében azt a szemléletet képviseli, amiről beszélünk, s amely alapja lehet egy valódi természet- és hiteles önismeretnek egyaránt. Egyik sem hagyható el ahhoz, hogy az ember mint ember önmagára találjon, s a benne rejlő legmagasabb lehetőségeket kibontakoztathassa.

Az „élet” eredetileg messze többet jelentett annál, mint amit ma a biológia órákon tanítanak. Az élet és a természet az életfeletti és a természetfeletti megnyilatkozásának ad helyet. Élet csak az életfelettiből következően lehet. A vallási hagyományok és azok metafizikai alapja, minden a művészet eredeti funkciójából következően létrejött (a transzcendens eredetet tükröző) műalkotás, de az ember saját átélései is bizonyítják, hogy az élet nem pusztán biológiai szinten létező valóság. Ám ahhoz, hogy a mai oktatáson felnőtt ember számára mindez egész lényével felfogható legyen, egy valóságos benső átalakulásra, és ezzel együtt a „természet” fogalmának és a természettel való kapcsolatnak is sokrétű megvilágítására van szükség.⁹ Elsősorban annak a jelentésnek a felelevenítésére, amely Nyugaton az antikvitásban és a közép-

korban mondhatni általános volt, s bizonyos népeknél még ma is az. „A természet több mint fizikai környezet. A prakti nem csupán látható természetként értendő, hanem a láthatatlanba nyúló természet értelmében is, hasonlóan Plótinosz, Arisztotelész vagy Szent Tamás természet fogalmaihoz. Az olyan minőség (guna), mint a szattva, amely csaknem szellemi, még a prakti, a természet körében áll. Purusa, a szellem ezt is meghaladja.”¹⁰ Az ember szellemi lehetőségeivel összefüggésben arról van szó, hogy a nagy spirituális tradíciók „olyan Ént, olyan Önvalót tételeztek, amely azonos a természettel is, miközben túlnyúlik a természeti létezők és a természet egészének körén”.¹¹ A természethez való viszonyának és a természet fogalmi megközelítésének különböző módjai és szintjei léteznek az egyes tradíciókban. Azonban minden vallási és metafizikai tradíció a természetfelettséget, a természetfeletti primátusát hangsúlyozza, sőt a természetnek is természetfeletti eredetet tulajdonít; a legmagasabb, Léten túli vonatkozások tekintetében, az eredet irányában pedig a természet és természetfeletti *szupraesszenciális* azonosságát tanítja.

„Az ember, az élet és a természet védelmét mindig meg kell előznie az emberfeletti, az életfeletti és a természetfeletti védelmének.”¹² „A természet megváltásért kiált. De az övénel magasabb bölcsességre van szüksége ahhoz, hogy helyreállítsuk.”¹³ Ezeket az alapelveket figyelembe véve elkerülhetjük a természettel való kapcsolat azon hamis elgondolásait, amelyek az emberiség egyre növekvő hanyadának eleve kudarcra ítélt próbálkozásai, mivel Égi származását megtagadta és egész lényét a föld felé fordította. Napjainkra bizonyossá vált, írja Seyyed Hossein Nasr, hogy a „magát pusztán földi lénynek tekintő embertípus képtelen összhangban élni a Földdel.”¹⁴ Amellett, hogy az ökológiai mozgalmak pótolhatatlan szerepet töltenek be, hogy az ember ne a mostani többszörös lendületével pusztítsa a környezetet, a Földet, felismerhető, hogy környezetünk alakításához, az érintetlen természet védelméhez nem elsősorban az energiaforrások, a túlnépesedés, vagy a szennyezések visszaszorításának távlatában kell gondolkozni, hanem transzcendens távlatokban. Az ember ebből fakadóan ismerheti fel helyzetét, szerepét, rendeltetését, lehetőségeit a földi világban és ezek mély megértéséből kiindulva képes környezetét is önmagához tartozóként felismerni, óvni, rendben tartani, s nem kifosztani.

Többféle alternatíva felmerül a megoldások keresése tekintetében. Folyóiratunk jelen számának szerzői azonban abban a tekintetben mindenképpen egyetértenek, hogy bármely válságos állapot meghaladásához az első lépést az ember transzcendenciával való viszonyának rendezésében látják, s ezzel együtt egy olyan szemlélet kialakításában, amely középpontjában a szellem áll. A kozmoszt ebből a középpontból eredeztetik, és mindazt, ami a természet körébe tartozik értékelve és tiszteltetben tartva szemléletükben a kozmoszfelettségre, az időfelettségre, az életfelettségre irányulnak, összhangban azzal a világlátással és emberképpel, amely minden igazi civilizációt áthatott.

„Isten a mindenek létrehívója és a mindenekben létrejövő; amíg mindenek felett keressük, egyetlen lényegben (essentia) sem találunk rá, mivel még nem vált létezéssé (nondum enim est esse); ám amikor mindenben őt tapasztaljuk, akkor mindenben egyedül ő létezik igazán. És ez sem ő, mondja Dionüsziosz, hiszen ő nem ez, hanem minden. Alászállván tehát természetének lényegfelettségéből (supraessentialitas) – melyben nemlétnek mondjuk – először az ősökokban (primordiales causæ) teremti meg magát, s kezdetévé válik minden lényeknek, minden életnek, minden értelemnek, és mindannak, amit a gnosztikus teória az ősökokban szemlél. Az ősökökből azután – melyek közvetítőül szolgálnak Isten és a teremtmény között, vagyis ama kimondhatatlan és minden értelmet meghaladó lényegfelettség, valamint a szubsztanciálisan megnyilatkozó és tiszta szellemmel szemlélhető természet között – tovább ereszkedvén létrejön az ősök okozataiban, megnyilatkozik isteni jelenéseiben (theophaniæ). Az okozatoknak számos formáján halad most keresztül, le egészen a természetnek ama utolsó rendjéig, amely a tettet foglalja magába. Így mindenekben sorjában megjelenvén mindeneiket megteremt, és mindenné lesz mindenekben, és visszatér magába, mindeneiket visszazólitván magához, és miközben mindenekben létrejön, nem szűnik meg létezni mindenek felett. Így teremti meg mindent a semmiből, amennyiben önnön lényegfelettségéből létrehozza a lényegeket, életfelettségéből az eleven életet, értelemfelettségéből az értelmes elméket, valamennyi létező és nemlétező tagadásából valamennyi létező és nemlétező igenlését. Ezzel pedig a legnyilvánvalóbban adja értésünkre, hogy majd mindenek visszatérnek azokba, amelyből létrejöttek, midőn minden megtér Istenbe, amiként a levegő a fénybe – midőn tehát Isten »lesz mindenekben« (1Kor 15,28)”

Johannes Scotus Eriugena¹⁵

*

A folyóirat szerkezetével kapcsolatban néhány dolgot még fontosnak tartunk megjegyezni. A jövőben is tematikus számokkal jelentkezünk, és nem állandó, hanem – miként ebben az összevont számban – az adott témánkhoz kapcsolódó rovatokkal. Mindenekelőtt jelezni szeretnénk, hogy az írások sorrendje nem értékítéletet közvetít a szerzőkre vonatkozóan, hanem az előbbieken felvázolt elveket figyelembe véve egy meghatározott szerkesztői koncepció alapján következnek egymás után.

Jelen kiadványunk három fő részre tagolódik. Az első részben bölcséleti, történeti és létszemléleti vonatkozásokban az ember természethez való viszonyával foglalkozunk. A második részben az ökológiai válság és a civilizáció összefüggései állnak a középpontban. Szemléleti, eszmetörténeti és gyakorlati, a gazdaság és a technika témánkat érintő kérdéskörét is bemutató és elemző tanulmányokat, esszéket és előadásokat találhat itt az olvasó. Lényeges, hogy

a gazdaság és a technika természettel való kapcsolódási pontjainak feltárása során olyan lehetőségeket is bemutatunk, amelyek a gyakorlatban nem a természet leigázását és kifosztását eredményeznék, hanem a természettel való együttélés konstruktív módjának megvalósítását. Úgy építettük fel tehát ezt a részt, hogy mai civilizációnk alapjai és a környezeti válsággal való kapcsolata a lehető legvilágosabban megmutatkozzanak, és bizonyos, általunk negatívnak minősített tendenciákkal szemben pozitív irányokat és lehetőségeket is felmutassunk. A harmadik rész a környezeti neveléssel foglalkozik, annak egyrészt magasabb elvi vonatkozásaival, másrészt konkrét gyakorlati megvalósulásával, megvalósíthatóságával a magyar oktatásban. Itt ugyancsak hangsúlyt fektetünk arra, hogy az életvezetéssel összefüggésben felvázoljuk a természettel és a jelenkori állapotokkal kapcsolatos szellemi lehetőségeket. A folyóirat záró részében a szerzőkről található információkat az olvasó, továbbá kiadványunkhoz mellékelünk egy vers- és idézetgyűjteményt, amely segíthet hangulatilag is megragadni azt a világ- és önátélést, amelyben a természet nem pusztán objektum többé.

Folyóiratról lévén szó egyvalamit még talán nem hiábavaló megemlítenünk az *olvasás fontosságával kapcsolatban*. Abból kiindulván, hogy csak akkor van értelme foglalkozni bármivel, ha fennáll az adott területtel való személyes érintettség, ha az ember hisz abban, amit gondol, s amit tesz, mindenféle túldimenzionálás nélkül kimondhatjuk, hogy a valóban értő olvasásnak sorsdöntő szerepe lehet. Az adekvát princípiumok nem gondolati absztrakciók, hanem életmeghatározó erővel rendelkező élő valóságokként jelennek meg, ha az ember (akár az olvasás során) egész lényével és valódi, intuitív s intellektuális értéssel közelít feléjük. A szemünkben egy könyv, vagy folyóirat kiadásának akkor van értelme, és egy írásmű akkor képviselhet értéket, ha mindaz, ami benne pozitívum, az embert arra sarkallja, hogy (a tökéletesedés értelmében) önmagát jobbá tegye, hogy a leírtakat szellemével életre keltse. Ha ez megvalósul, azzal már önmagában az élet minőségét megváltoztató és meghatározó benső erőket realizálhatunk. Ehhez a szóban forgó elveket érdeklődéssel, intenzív gondolkozással, újra- és újra teremtő módon kell átélni, elevenné tenni. Így a fogalmak a szellem fényét közvetítve besugározzák az életet, kihatva az akaratra és a tettekre. Hangsúlyozni szeretnénk, nem öntudatlanul vagy tudatosan átvett, „betanult” áleszmékről beszélünk, hanem benső teremtő aktusok során megtapasztalható élő valóságokról. Mindezt azért tartottuk fontosnak leírni, mert a folyóirat szerkesztése során abból indultunk ki: „*addig nem tettünk semmit, amíg az, amit bemutatunk az emberek értékítéletét és életét meg nem változtatja.*”¹⁶

Jegyzetek

¹ Ernesto Grassi: *A szépség ókori elmélete*. Pécs, 1997, Tanulmány Kiadó, 124. o.

² Ananada K. Coomaraswamy: A középkori művészet jellege. In Uő: *Keresztény és keleti művészetfilozófia*. Budapest, 2000, Arcticus Kiadó. 86. o.

³ Idézi A. K. Coomaraswamy: Az ideális portré tradicionális eszméje. In I. m. 94. o.

⁴ Seyyed Hossein Nasr: A természet spirituális jelentése. Lásd a jelen kötetben.

⁵ Lásd ezzel kapcsolatban László András „Kultúra és szellemiség” című 1991-ben tartott előadásának írásos változatát: *Öshagyomány*, 17. sz. (1994. szept.) 40–47. o.

⁶ „Azt tanítja a hindu doktrína, hogy egy emberi világciklus, az úgynevezett *manvantara* négy fő korszakra oszlik, megannyi állapotot jelölve ki így, amelyek során a antimordiális spiritualitás fokozatosan elhomályosodik; pontosan megegyeznek ezek az antik nyugati tradíciók által arany-, ezüst-, bronz-, és vaskornak nevezett korszakokkal. A mi világunk immáron több mint hatezer éve a negyedik világkorban, az úgynevezett *kali-jugában*, a »sötétség korszakában« jár, abban a korban, amelynek kezdete jóval távolabbra nyúlik vissza a »klasszikus« történelem számára valamilyen értelemben még ismert legkorábbi korszakok határánál. Ettől az időponttól kezdve az egykor minden ember számára könnyedén elérhető igazságok egyre rejtettebbekké, megközlíthetlenebbekké válnak; fokozatosan egyre kevesebben ismerik azokat, és bár az előbbi korszakokban még élő »nem emberi« bölcsesség kincse sohasem veszhet el, mégis egyre áthatolhatatlanabb fátyolba burkolózik, elrejtőzve, és rendkívül nehezen felfedezhetővé válva az emberek számára. Pontosan ez a magyarázata, hogy különbözőző szimbolikus megfogalmazások formájában mindenütt ugyanannak a legalábbis minden látszat szerint elveszett valaminek a témájával találkozunk; ez az elveszettség azonban csak a külső világra vonatkozik, ezért a valódi tudásra törekvőknek újra meg kell találniuk azt, ami elveszett; ugyanakkor azt is megállapították, hogy a ciklus végénél újra meg fog jelenni az, ami ily módon elveszett, ez pedig a dolgok összességét egymáshoz kötő folytonosság révén egyben egy új ciklus kezdete is lesz.” René Guénon: *A modern világ válsága*. Debrecen, 2008, Kvintesszencia Kiadó, 13–14. o. (Baranyi Tibor Imre fordítása)

⁷ Horváth Róbert: Tradíció és ökológia. Lásd a jelen kötetben.

⁸ „A tradíció eredetileg – továbbá az itteni szóhasználatában – mindig univerzális szellemi és metafizikai tradíciót jelöl. Etimológiailag megvizsgálva néhány archaikus nyelvi ekvivalensét, azt látjuk, hogy a ’tradíciót’ jelölő latin *traditio* (a *trans-do* vagy *trado-ból*), a görög *paradoszisz* valaminek az ’átadását’, ’továbbadását’ fejezi ki; a szanszkrit *páramparja* emellett ’követést’, ’megszakítatlan láncolatot’, ’örökletes folytonosságot’ is jelent. [...] A *metafizika* szó – a görög ’ta meta ta phüszika’ kifejezésre vezethető vissza. Ennek – mutat rá László András – két értelmezési szintje lehetséges: az egyik – az alacsonyabbik – szerint a metafizika azokat jelöli, amelyek ’a természetén túliak’, a másik – a magasabb szintű – jelentése pedig ’a létesülteken (a létezőkön) túliakra’ vonatkozik. A metafizika tehát egyrészt ’a természetieken túliak’, másrészt ’a létesülteken túliak’ tudománya. Azt az őseredeti, értelemfeletti *tudást* jelöli, amely a legrágabb értelemben vett lét (és tudat) léten (és tudaton) túli középpontjából a létesüléssel együtt bontakozik ki.” Baranyi Tibor Imre: A metafizikai tradíció. In *Tradíció. A Metafizikai Tradicionalitás Évkönyve*. Debrecen, 2000, Kvintesszencia Kiadó, 9–22. o. – Hamvas Béla szavaival: „A hagyománya az ember és a transzcendens világ között lévő kapcsolat folytonosságának fenntartása, az emberiség isteni eredetének tudata és az istenhasonlóságnak, mint az emberi sors egyetlen feladatának megőrzése.” Uő: *Scientia sacra. Írás és hagyomány. Athenæum*, 1941. 4. füz. 376. o. (A tanulmány második megjelenése: *Tradíció. A Metafi-*

zikai Tradicionalitás Évkönyve. Debrecen, 1998, 19. o.) A metafizikai hagyomány egyik legjobb, világszínvonalú bemutatása is Hamvas Béla nevéhez köthető. Lásd: *Scientia sacra. Az őskori emberiség szellemi hagyománya* (3. kiad. Budapest, 2006, Medio Kiadó /Hamvas Béla művei. 8–10 köt./) című művét. Magyar vonatkozásokban lásd még László András *Tradicionalitás és létszemlélet* (Nyíregyháza, 1995, Kötet Kiadó), illetve *Tradíció és metafizika* (Debrecen, 2007, Kvintesszencia Kiadó) című könyvét.

⁹ „Amikor az érték kikopik egy szóból, ez nem egyszerűen szemantikai tény, de azt jelenti, hogy egy hasonló érték szintén kikopott azon tevékenységek közül, amelyekre a szó közvetlenül utal. [...] Az értés képességének ilyenét elvesztése »világunk« összeszűkülését mutatja, és valóban, amit nem értünk, azt megpróbáljuk kirekeszteni világunkból...” A. K. Coomaraswamy: Az, hogy »Szókratész öreg«, azt jelenti, hogy »Szókratész van«? *Axis Polaris*, 3. sz. 2002. (Késmárki Martina fordítása) – A világ tapasztalását tekintve fogalmazhatunk úgy is, hogy az ember bizonyos benső képességeket elhanyagolva egyúttal veszni hagy ezen képességekkel összefüggésben lévő, a világra vonatkozó benső átéléseket; önmagát érzékszerveihez láncolva nem „érezkeli” a világot, az élet azon aspektusait, amelyeket egy szó jelentése a mai értelmén túl egykoron magában foglalt. Ahogy René Guénon írja: „a korábbi időszakokban, amikor a világ még nem volt annyira »megszilárdulva«, mint ma, és amikor az individuális terület korporális és szubtilis modalitásai még nem különültek el teljesen [...] az ember, minthogy képességei akkor sokkal kevésbé voltak korlátozottak, nem mai szemmel látta a világot, és számos olyan dolgot érzékelt, amelyek azóta már nyomtalanul elillantak előle. [...] maga a világ, mint kozmikus entitás is minőségileg különböző volt”. Uő: A történelem és a földrajz határai. In *A mennyiség uralma és az idők jelei*. Debrecen, 2006, Kvintesszencia Kiadó. 148. o. (Buji Ferenc fordítása)

„A naiv természetszemlélet meghaladása a jelenkorban az absztrakció irányában történik – holott a naiv szemlélet meghaladásának valójában a transzcenzió irányában kellene végbemennie: a naiv szemlélet transzcenziójának irányában. Az absztrakció ugyanis mindig kettős elvonatkoztatás: elvonatkoztatás a naivan megragadott entitások konkrét valóságától – de ugyanakkor elvonatkoztatás a szellemtől is. A transzcenzió ellenben valóságos meghaladás, amely a létezőt eredetének irányában haladja meg.” László András: *Solum Ipsum*. Nyíregyháza, 2000, Kötet Kiadó. 72. o.

¹⁰ Horváth Róbert: I. m.

¹¹ Uo.

¹² László András: *Solum Ipsum*. I. m. 71. o. „Nemcsak az emberről lehet azt mondani, hogy döntően nem természeti eredetű: lényege szerint maga a természet sem természeti eredetű.” Uo.

¹³ Horváth Róbert: I. m.

¹⁴ Seyyed Hossein Nasr: Vallás és a természeti rend. Lásd a jelen kötetben.

¹⁵ Johannes Scotus Eriugena: A természet felosztásáról. In *A földi és az égi szépről. Források a későantik és a középkori esztétika történetéhez*. Budapest, 1988, Gondolat Kiadó, 257–258. o. (Horváth Judit fordítása)

¹⁶ Ananda K. Coomaraswamy: Mivégre állítsunk ki műalkotásokat? In Uő: *Keresztény és keleti művészetfilozófia*. I. m. 19. o.